

TILL RIKSDAGSLEDAMÖTER OM HK OCH HUSHÅLLSVETENSKAP IDÉER OCH INSPIRATION INFÖR ALLMÄNNA MOTIONSTIDEN 2008

Insänt av Svenska kommittén för hushållsvetenskap, SKHv, och Lärarförbundets Ämnesråd för hushållsvetenskap.

Det pågår stora förändringar inom skolområdet. Vi vill här ta upp ett antal punkter som berör kunskaper för livet som konsument, för det dagliga livet, hemma och om dessa kunskapers betydelse för individen som medborgare och yrkesverksam.

Hem- och konsumentkunskap bör ges utökad timtal i grundskolan – med tanke på hälsa, miljö och jämställdhet

Det är svårt att förstå hur det går att motivera varför hem- och konsumentkunskap, nedan kallat HK, ska ha hälften så många timmar som det näst minsta ämnet, enligt timtalen fördelas tiden mellan ett antal ämnen så här:

Bild	230
HK	118
Idrott och hälsa	500
Musik	230
Slöjd	330

Varför är då HK så viktigt? I regeringens handlingsplan för goda matvanor och fysisk aktivitet (S2005/1274/FH) och Tänk om! – handlingsplan för hållbar konsumtion för hushållen (Skr 2005/06:107) förespråkas en stärkning och utökning av ämnet. I HK är mat och måltider ett viktigt innehåll och hälsa något som genomsyrar undervisningen.

Genom att faktiskt laga och äta måltider, men också genom att testa olika alternativa val (helhalvfabrikat jämförs med hemlagat; olika tillagningsmetoder testas etc.) förbereds eleverna för att kunna göra val som är hälsosamma för både kropp och själ. Men hälsa handlar också om hygien i en vidare mening, om hur vi städar våra hem och sköter vår tvätt – det behövs kunskap för att kunna kritiskt granska medias utbud av ”goda tips”.

Att hushålla med resurser – att odsla med kärlek, kunskap och omsorg, men snåla med energi, materiella resurser och pengar etc. är centrala frågor i HK. Det är inte lätt att vara konsument och vi ställs idag inför mängder av val, som både kräver kunskap och tar tid. Vi ska göra val inom el, tv och tele, till och med i livsmedelsbutiken ökar utbudet och därmed valen enormt. Jämför exempelvis 1950-talets mjölkbutik med dagens livsmedelshallars mejeriavdelning. Konsumenter förväntas idag överväga konsekvenser av sina val för såväl sin egen som övriga familjemedlemmars hälsa och smakpreferens, familjens ekonomi som för naturmiljön. Varje

val blir en politisk handling. Som konsumenter riskerar vi att hamna i dilemman när t. ex olika miljöaspekter ställs mot varandra som i valet mellan närproducerad eller ekologisk mjölk. Ett annat exempel kan vara när det laktosfria smörgåsmargarinet samtidigt innehåller vegetabilisk palmolja och valet står mellan hälsa och miljö. HK ger beredskap för dessa val.

HK ger kunskaper som kan bidra till att livspusslet går ihop. Den nya tekniken gör det bedrägligt lätt att tvätta, skriver Roger Säljö (2008) och det är lätt att vi hamnar i vanor som är svåra eller omöjliga att bryta. Vi köper allt mer kläder och tvättar allt oftare för att vi känner oss väl till mods i nytvättade kläder, även om de egentligen var rena redan innan vi slängde det i tvätten. Idag vet vi att det fortfarande är kvinnor som tar ansvar för och utför mest hemarbete. Det har skett viss utjämning mellan könen, men den beror mer på att kvinnor gör mindre än att kvinnor gör mer och när det gäller tvätt vilar ansvaret nästan enbart på kvinnor. Dessutom vet vi nu att detta ökade tvättande har konsekvenser för vår miljö. I HK ingår tvätt och städning i kunskapsområdet boende och jämställdhet är ett centralt perspektiv i undervisningen.

Hur kan vi tänka nytt när det gäller timfördelning i skolan? Ett förslag är att slå samman timtalet för de ämnen som räknas upp ovan och dela summan med antal ämnen, då skulle varje ämne få 282 timmar. Kanske har Idrott och hälsa en särställning, håll det utanför och de andra ämnena delar på tiden, det ger 230 timmar per ämne. I ett av förarbetena till Handlingsplan för goda matvanor och fysisk aktivitet föreslås att HK och Idrott och hälsa borde ha lika mycket tid i grundskolan om vi menar allvar med strävan efter goda matvanor och ökad fysisk aktivitet, dvs. 500 timmar.

2. Man lär sig mycket hemma – men Hem- och konsumentkunskap behövs som komplement

Hemmet är en naturlig lärmiljö för de uppgifter HK handlar om. Men hemarbetet blir allt mer komplicerat, vilket förändrar förutsättningarna för barns och ungas lärande hemma. Att kunna laga sin egen mat symboliserar frihet och stolthet för många barn/ungdomar, men forskning visar att de unga snarast upplever att föräldrar i hemsituationen lägger sig i eller helt enkelt inte tillåter dem att laga mat själva. Viljan att göra självhandlar inte bara om själva matlagandet utan om hela processen, välja, planera, handla och tillaga.

Att traditionell kunskap inte förs vidare omtalas också i en aktuell artikel i UNT där det apropå att det just nu är skördetid för äpplen talas om att kunskap om att göra mos och sylt försvinner (UNT 2008-09-24). Det gäller inte bara inom matområdet. Det är stora skillnader mellan yngre och äldre hushåll, och de äldre förbrukar mycket mindre energi för många olika sysslor. De äldre har med sig kunskaper från uppväxten om sparsamhet och andra normer för hur man betar sig när det gäller t. ex värme i bostaden, vädring och tvätt. Hem- och konsumentkunskapen erbjuder tillfälle att lära om inköp, matlagning, städ och tvätt och att reflektera utifrån bl. a miljöperspektiv på ett sätt som man ofta inte gör hemma.

3. Hem- och konsumentkunskap i gymnasieskolan

För att leva ett gott liv som global medborgare, arbetstagare, konsument, familjemedlem och som individ behövs kunskaper också för de delar av livet som man lever utanför arbetet. Grunder kan läggas i grundskolan, men det finns frågor som rör t.ex. privatekonomi, relationer och boende som inte är relevanta när du är i 12-årsåldern, men väl när du är i 17-18-årsåldern. Alla elever borde inom gymnasieskolans ram få lära sig om det dagliga livets väsentliga frågor så som hälsa – mat – motion, privat/hushålls/konsumentekonomi, att leva

tillsammans och skapa ett hem osv. Här skulle också hållbar konsumtion och andra livsstilsfrågor behandlas.

Ämnet vill bidra till att varje elev utvecklar förmågor för att leva ett gott liv. Det betyder inte att kunskap inom HK bara har relevans för livet hemma och privat. Att exempelvis skapa och vidmakthålla kunskap och förmåga till hälsosamma matvanor gynnar även yrkeslivet och samhället i stort, genom positiv påverkan på sjukfrånvaro och minskade kostnader för sjukvård. Att kunna hantera sin egen och hushållets ekonomi och de nära relationerna i familjen ger på motsvarande sätt inte bara positiva konsekvenser i det privata livet utan dessa sprids naturligtvis vidare på andra nivåer i samhället. Vidare behövs kunskaper om hem- och familjeliv inom många yrkeskategorier som direkt eller indirekt står i relation till hushållen och dess verksamheter, t.ex. personal inom vård och omsorg, samhällsplanerare, tillverkare av konsumentprodukter och verksamma inom bostadssektorn.

Hem- och konsumentkunskap borde vara behörighetsgivande för några av de yrkesprogram som föreslås ingå i en reformerad gymnasieskola: ledarskap och friskvård (barn och fritid), restaurang och livsmedel och vård och omsorg. Hem- och konsumentkunskap borde också ingå i även i vård och omsorgsprogrammet.

Hem- och konsumentkunskap måste göras tillgängligt för alla elever i gymnasieskolan, antingen som ett kärnämne eller som obligatoriskt alternativ bland de valbara kurserna.

4. Hem- och konsumentkunskap och privatekonomin

Unga är en central målgrupp för exempelvis lån via mobiltelefonen och kontrollen är dålig. Ett stort antal ungdomar hamnar i Kronofogdens register, något som kan utgöra ett hinder för dem många år framöver då det gäller att skaffa bostad eller göra andra större inköp. Barn och ungdomar är idag köpstarka grupper, de översköljs med köpbudskap redan i småbarnsåren genom tidningar och tv. Frågor om privatekonomi och om att vara konsument behöver ges större utrymme genom skolåren. De måste anpassas till olika åldersgrupper, därför kan inte undervisningen enbart ges i grundskolan utan också inrymmas bland de obligatoriska momenten i gymnasieskolan. Konsumentverket har tidigare undersökt privatekonomins utrymme i undervisningen och visar att lärare i samhällskunskap varken har kunskap, intresse för eller anser sig ha tid att ta upp privatekonomi i sin undervisning. För att bli lärare i samhällskunskap studerar man oftast nationalekonomi – inte privatekonomi. Därför är det bättre att privatekonomi ingår i hem- och konsumentkunskap, i såväl grundskola som gymnasieskolan när ämnet införs där. Då hamnar också privatekonomin i ett sammanhang tillsammans med mat och måltider och boende som tillsammans utgör en stor del av hushållsbudgeten. Inte minst skulle privatekonomiska frågor belysas ur HK:s centrala perspektiv: jämställdhet, resurshushållning, kultur och hälsa.

5. Läsa, skriva, räkna i hem- och konsumentkunskap

Idag handlar mycket av skoldebatten om de internationella jämförelser där det påstås att svenska elever halkar efter. I HK används *språkliga och matematiska färdigheter i konkreta och meningsfulla sammanhang där återkopplingen är förankrad i elevens egna handlingar och sinnesupplevelser* står det i kursplanen för ämnet.

Det ger också möjlighet att stödja dem som behöver extra hjälp med språket eller matematiken. Genom att exempelvis undervisningen i svenska för invandrare sker i ett

konkret sammanhang som att t.ex. tillreda en måltid (planera, göra inköpslista, läsa på förpackningar, läsa recept osv.) skapas både ett motiv och ett vardagsnära innehåll i språkundervisningen, detsamma gäller matematik. När en måltid tillreds sker olika matematiska beräkningar både av volym, de olika räknesätten m.m. utifrån recept, prisberäkningar etc. Att upptäcka hur maten smakar då man inte kan begrepp som msk, tsk och krm kan vara en salt upplevelse.

Det finns också flera exempel på hur man faktiskt arbetar utifrån dessa idéer t.ex. i Lidingö kommun. Där man tar de meningsfulla konkreta sammanhangen som HK-undervisning utgör till hjälp och faktiskt åstadkommer reella förbättringar i elevernas språk och matematikkunskaper. Det finns också exempel på där man i sfi-undervisning använder maten som grund för undervisning.

Läroarbete – och forskning

Lärarna spelar en avgörande roll för elevernas skolframgång. Enligt Skolverket undervisar ca 7 300 lärare i HK. Samma myndighet talar också om att, beroende på hur man räknar, 30-40 procent av dessa inte har utbildning för att undervisa i ämnet. Givetvis är detta ett problem. Vi menar att det behövs ämnesutbildning för att kunna tolka och arbeta efter kursplanen, för att kunna stödja elevernas kunskapsutveckling i ämnet och för att bedöma och betygsätta deras prestationer. Det kommer snart förslag på hur framtidens läroarbete ska se ut. Det är därför ett särskilt lämpligt tillfälle att se över hur utbildningsplatsernas fördelning stämmer överens med behovet av lärare i kommunerna. Enligt redovisningen ovan behövs fler utbildningsplatser för inriktningen hem- och konsumentkunskap på de orter där utbildning bedrivs idag (universiteten i Göteborg, Umeå och Uppsala samt Högskolan i Kristianstad) och inriktningen bör skapas på fler läroarbetsformer. Vidare behöver även lärare för de yngre åldrarna erbjudas möjlighet att inkludera HK-kompetens i sin utbildning eftersom det finns mål för ämnet i år 5 (i framtiden år 6) och att det sällan anställs HK-lärare vid F-6-skolor.

I grundsärskolan och gymnasiesärskolan ingår HK som obligatoriskt ämne med ett relativt stort antal timmar t.ex. 650 av totalt 7500 i grundsärskolan. För att garantera tillgången till lärare för denna undervisning behöver också fler lärare i HK utbildas. Det handlar också om att garantera kunskapsutveckling och forskning inom området. Det behövs mer forskning både om ämnet, inom ämnets olika delar och i ämnesdidaktiska frågor – allt för att främja utveckling av såväl ämnesinnehåll som undervisning i såväl obligatoriska skolor och sarskolor.